

CHRISTIAN SCHÜTZ

Jézus életének misztériumai mint a hit prizmája

Aki a teológia és a hit keretein belül Jézus élete misztériumainak helye és jelentése után érdeklődik, nem számíthat egyértelmű válaszra. A nyomkeresés változatos ide-oda ingázáshoz hasonlít, mely a hit egész történelmén végigvonul. Ha az ember átfogó pillantást vet rá, akkor nem tud szabadulni a folyó képétől, mely épphogy megeredt, újra eltűnik a felszín alatt, hogy később, egy másik helyen napvilágra lépjen, s ez a váltakozó játék, további folyásában újabb és újabb változatokban megismétlődik. Minden rejtőzködési kísérlet ellenére sem tud a hit és a teológia szabadulni e témától. Mi ennek az oka? Lehetséges lenne, hogy a történelem folyamán, egy időpontban sem volt iránta mérvadó és kimerítő az érdeklődés? Vagy gondolhatunk arra, hogy netalán mind a hitnek, mind a teológiának aggódnia kellett saját identitásáért, mivel a Jézus életének misztériumaira történő eszmélés azokat veszélybe sodorhatja? Mi lehet az oka annak, hogy a velük való foglalkozás összességében csak habozó, újabb és újabb, különféle összefüggésekben történő nekiveselkedés kísérletét jelentette?

Az induláshoz a startjelet antióchiai Ignác adta meg, máig rendkívül rejtélyes kijelentésével: „És e világ fejedelmeinek Mária szüzessége és szülése éppúgy elrejtve marad, mint az Úr halála – három hangosan kiáltó titok, melyek Isten csendjében lettek végrehajtva.” (Ign. Eph 19,1) Innen indul ki a továbbvivő, de szövevényes út, melynek végén Karl Rahner megállapítása áll: „A misztériumoknak (= Jézus életének misztériumai) olyan teológiája, mely valóban e kérdéseknek megfelelően fejlődött ki, még alig létezik. Benne ugyanis vissza kellene térnie minden kérdésnek, melyek a történelemnek, az üdvösség szempontjából jelentős »történeti igazságoknak«, Krisztus követésének, Krisztus konkrét élete nem pusztán esetleges példaszerűségének, a konkrét döntés (egzisztenciális etika) logikájának stb. teológiájával összefüggésben vannak.” (Mysterien des Lebens Jesu, LThK 7, Freiburg 1962,722) Az összegző megállapítás rámutat, hogy a feladat és a program Krisztus misztériumainak esetében mennyire mozdulatlanul áll. Ez a nyitottság követelményt állít. Olyan értelmezést, mely ki van szolgáltatva neki,

képes bizonyos előfeltételekre támaszkodni, melyek az idők folyamán a Jézus titkaival való érintkezés következtében jöttek létre. Ha a „Mysterium Salutis. Grundriss heilgeschichtlicher Dogmatik”, Band 3,2, Einsiedeln 1969, 1–326-ban lefektetett szisztematikus vázlatnak Krisztus misztériumai tárgyalásánál normatív szerep jár is, akkor sincs megtiltva, hogy más hangsúlyokat, további perspektívákat iktassunk a vitába. Végül többek között egy bizonyos paradigmaváltás számlájára írható a dolog, melytől sem a hitet, sem a teológiát nem lehet megkímélni. Ezzel nemcsak a korábbi idők tanúságaira, hanem Jézus élete titkai teológiájának szándékára is új fény vetül.

1. A MISZTÉRIUM ÉS MISZTÉRIUMAI

Az Írások és a Hagyomány is egyes ill. többes számban beszélnek az Úr titkairól. Kézenfekvő, hogy a szóhasználat eredetét mindenekelőtt az „Isten misztériuma” (Kol 2,2) ill. „Krisztus misztériumai” (Kol 4,3; Ef 3,4) páli beszédmódban keressük. E misztériumnak a tárgya az ember szabadulása, gyógyulása, beteljesedése s azon keresztül az egész teremtés munkálása. A történelmi bemutatás és fejlődés mellett magában foglalja az igehirdetést, a proklamációt és a közvetítést is, mely az ittlét és a tevékeny lét különböző síkjain megy végbe. Egészen döntően kapcsolatban áll Jézus Krisztus nevével, személyével, életével, titkával, halálával és feltámadásával, s ezeknek az Egyház cselekményeiben lévő hatásával vagy folytatódásával. A misztériumnak a Szentlélekkel való kapcsolata biztosítja, hogy se jelenlétét, sem jelentőségét ne veszítse el. Tömörsege révén nemcsak kultikus-szakramentális, hanem ünnepélyesen kihirdető, hitvalló és etikai-mimétikus módú ábrázolása és megjelenése is ismert.

A misztérium legmegbízhatóbb kontextusa az üdvösségtörténet lehet. Benne két komponens az „üdvösség” és a „történelem” egymásba olvad. Az üdvösség a történelemmel szemben immanens és transzcendens módon egyaránt igaznak bizonyul. Ez a kettős kapcsolat kerül alkalmazásra a kinyilatkoztatás sémái segítségével a történelem konkrét útján. A misztérium bontakozik ki és fejlődik ki a misztériumokban, igényli ezeket anélkül, hogy kimerülne bennük. A misztériumok kölcsönöznek neki szemlélhetőséget, érthetőséget, konkrétságot, realitást és hatékonyságot. Másrészt a misztérium közvetít a misztériumoknak valamit jelenéből, jelenlétéből, egészéből, bőségéből és valóságából úgy, hogy bennük őt, magát érintik. Ezek adják Jézus élete – a Bibliában igazolt – misztériumainak karakterét. Tartalmazzák – a történet jelentését az életrajziség kereteivel összehangolhatóan –

a történelmiség minden viszonylagossága mellett a misztériumnak olyan teljes és mindenütt való jelenlétét, hogy azok benne föloldódni látszanak. A misztériumnak és a misztériumoknak ez az egymásban levése adja végső soron a kimeríthetetlen tömörséget és mélységet. Éppen azért nem szabad engedni, hogy a misztériumokat véglegesen ad acta tegyék, hogy a bennük jelen lévő és mögöttük álló misztérium szóhoz juthasson. Ameddig csak folytatódik az üdvösség és az üdvtörténet, addig nem szabad hagyni ezeket „elintézni”. A misztériumok mindig témái lesznek és maradnak a misztériumnak, amint a misztérium is a misztériumok témáját ábrázolja.

A misztérium és a misztériumok egymáshoz rendelése nem maradhat az üdvtörténet síkján. Ha az ember a páli kijelentések alapján az Isten, ill. Krisztus misztériumának részleteibe belemegy, akkor rábukkan arra a tendenciára, mely magát a misztériumot, amennyire lehet, minden világi és történelmi föltételen és függőségen túlra, a teremtés és az idő mindenkori tartománya fölé helyezi. Eredete és származása, tartalma és jelentősége egyértelműen meghalad minden teremtett és alulról jövő elképzelést, igényt és elvárást. A misztérium kezdete az apriori „örökkévalóságban” (Ef 3,9), „az örök időkben és nemzedékekben” (Kol 1,26) rejtőzködik. Egyedüli alapja, hogy nem másban, mint Isten „akaratában” (Ef 1,5.9), „rendeléseiben” (Ef 1,5.9.11), „tervében”, „végzésében” vagy „elhatározásában” (Ef 1,9.11; 3,11) keressék őt, magát. A misztérium egészen és egyáltalán az Ő akarata, terve, szándéka és gondolata. Amilyen nagymértékben hordozza a misztérium magának Istennek egyszeri és felcserélhetetlen kézírását, olyannyira emeli ki ez a tény az ismételt rámutatást „elrejtettségére” (Ef 3,9; Kol 1,26). Benne nemcsak valamiféle célzás búvik meg a misztérium transzcendenciájára vonatkozóan – tekintettel a felénk való közvetítésre és felismerésre –, hanem az őseredeti kitalálhatatlanság és elképzelhetetlenség is, melyek legbelül Isten tulajdonát és titkát igazolják. A misztérium tartalmát ezek szerint úgy lehet meghatározni, mint Isten Krisztusban kinyilatkoztatott és végrehajtott üdvelhatározását (Ef 3,5;6,9;Kol 4,3), mint a pogányok beiktatását Krisztus közös testébe, és meghívásukat a Krisztusban elért ígéretekben eredő közös rész és közös örökség birtoklásához (Ef 3,6; Kol 1,27), mint a Mindenség összefogását Krisztus mint fő (Ef 1,9), mint dicsőség és kegyelem alatt (Ef 1,9k.), és így tovább... Alkalmassint a legegyszerűbb és egyúttal leg-tartalmasabb elnevezés, mely a misztériumot tartalmilag hordozhatja, a szeretet, ami Istennel kezdődik, Isten létét és életét alkotja, s mint mozgás, folytatódik és konkretizálódik a teremtésben (Ef 1,5.9.11.).

Ha az ember enged a misztérium páli teológiája szerinti transzcendens karakterének, akkor ennek következtében arra a területre érkezik, melyet

immanens háromságnak neveztek el. Úgy jelenik meg előttünk, mint titok, csoda és végül is a szeretet eseménye. „Kezdet”-ét, vagy „arkhé”-jét az Atyában bírja, aki a leginkább feltétel nélküli és aktív szeretet. Ófelé fordul a Fiú, mint először szeretett, s ebből következően viszonzszerető. A kettejük közötti szeretetnek eredetisége, tisztasága és gazdagsága kezdettől fogva mentes minden tárgyiasulástól, és a személy-megszemélyesüléseként létezve a lélekben valós és elgondolható. A misztérium létmagját éppen az adja, hogy Isten, mint a szeretet szeretete létezik. A szeretet – trinitárius létezésben és értelmezésben – leírja a misztérium igazságát. Ebben az értelemben a kettő végül is azonos és felcserélhető. Ha a misztérium, mint szeretet és a szeretet, mint misztérium az Istenben egybeesnek, akkor e központi tartalomtól Jézus életének misztériumai nem maradhatnak érintetlenül. Bennük a misztérium, mint szeretet tükröződik vissza. E belátás azon jelleg és a mód következményeként és eredményeként érvényesülhet, ahogyan Krisztus titkait gondozni kell.

2. A MISZTÉRIUMOK ELMÉLYÍTÉSE

Korunk teológiájában úgy beszélnek az Úr misztériumainak tanulmányozásáról, mint a konkrét krisztológia egyik példájáról. Amennyire üdvözlésre méltó e terv – tekintettel a klasszikus teológiai program e helyének hiányos voltára –, annyira kérdéses „a misztérium és misztériumai”-ra pillantva, hogy vajon a szándékolt teológiai kiegészítést Jézus élete titkainak tulajdonképpeni helyi értékei igazolják-e. Hivatkozva az atyák és a középkori szerzők ide vonatkozó írásaira, tudatosan visszanyúlunk itt a *meditatio* fogalmához, mivel az a környező térben tagadhatatlan előszeretettel örvend. A *meditatio* tulajdonképpen egy bizonyos egészre irányuló elemző körút, melyben részt vesz a test és a lélek, a szív és az ész, az értelem és az érzék, a hang és a lelkület stb. A *meditatio* útját az egyénekből nem lehet lemásolni, elég csak bizonyos hangsúlyokat kiemelni.

Az evangélium ide vonatkozó eseményei úgy jutnak érvényre, mint „Krisztus misztériumai” elmélyítésének bölcsői. Eredetük és jelentésük kérdése összekapcsolódik az evangéliumok keletkezésének magyarázatával. Az elbeszélő rétegben találkozunk velük, egység vagy csoport szabályszerűségébe foglalva, az Úr szenvedése és feltámadása fölötti tanúság erőterében. Kifejtésük végig egy történelmi fonál szerinti egymáshoz rendelés benyomását kelti, melyhez mindazonáltal a történelminél magasabb érdeklődés kötődik. Ez kérdések sorát indítja el, melyekre bármi más inkább elképzelhető, mint egyértelmű és határozott válasz. Addig összhang van, míg arról van

szó, hogy mit jelent „Isten Fiának, Jézus Krisztusnak evangéliuma”(Mk 1,2), mit nem jelent, mi lehet, mi kíván lenni „Krisztus misztériumainak” hozzáadása nélkül. Ezek – mint mindig – utolsóként tartoznak az evangéliumhoz, bár kezdettől fogva, mindenütt jelen voltak és vannak benne.

Ezen nem változtat az a tény sem, hogy az egyes misztériumok kifejezett említése csak a későbbiekben kezdődik. Rájuk vonatkozó utalás a hitvallásokban, a keresztségi katekézisben vagy az ünnepi homiliákban bukkan föl. Az erre szolgáló keret messzemenően az üdvösségtörténet. Az Úr titkainak felsorolása benne nem alkalmoszerűen, inkább professzionálisan jelenik meg. Az érdeklődés középpontjában ezek szótériológiai és kinyilatkoztatás-pedagógiai, valamint erkölcsi-mintaszerű és szakramentális karaktere áll. A felmerülő krisztológiai vitákkal összefüggésben, a Jézus életének misztériumaira történő visszautalás argumentatív segítség a Logosz személyi titkának – mind isteni mind emberi természetének – kifejtéséhez. Ezekről az utalásokról nincsenek elszigetelve azok a reflexek, melyek Jézus titkaira vonatkoznak a liturgiában, mindenekelőtt a pászkatitok ünneplésében, Isten Fiának emberré levésében és az egyházi évet képező meghatározott emléknapokban. Ezeknél az elemeknél Jézus titkaira történő reflexszerű teológiai ráeszmélésről van szó, amiket az egyházatyák bocsátanak rendelkezésünkre, és ezeket a középkor szívesen vesz elő s tesz teljessé.

Bizonyos értelemben itt érkezünk el Jézus élete eseményeinek szisztematikus tárgyalásához. A kezdő alaphangot ehhez Canterbury Szent Anzelm adta meg. Ő volt az, aki nemcsak Jézusnak és nevének szentelt elmélyült figyelmet, hanem *meditatioi* között található egy, amelyik az emberek megváltásának titkával foglalkozik. Ebben ritka részletességgel szólalnak meg Jézus sajátos misztériumai: „Ha te ebből a nyomorúságból szabadulni akarsz, akkor szemléld, milyen irgalmas veled szemben Megváltód!... Szenvedélyeid vad hullámaiktól szétszakítva, beleszorultál az örök éjszakába. Akkor jött Megváltód, és megkenté vak szemeidet emberségének kenetével. Mivel te nem vagy képes Istent titokteljes fenségében szemlélni, ezért Istent emberi alakban kellett magad előtt látnod: Őt látni, hogy felismerd, Őt felismerni, hogy szeresd, Őt szeretni, hogy érted a legnagyobb buzgalommal fáradozson, hogy dicsőségébe eljuss. Testté lett, hogy téged a lelkiekbe visszahívjon. Ami benned változó, azt megosztotta veled, hogy ami Benne változatlan, abban részesíthessen téged. A te mélységéig megtagadta magát, hogy téged nagyságához felemeljen. Egykor egy szűztől született, aki érintetlen, mivel ő gyógyíthatja meg, ami megsérült a bűnös természetben. Engedte magát körülmetélni, hogy megmutassa az embereknek, hogyan kell levágni a szenvedélyek és a bűnök összes sarjújajtását. Bemutatták a Templomban,

és karjára vette ott egy szent özvegyasszony. Figyelmeztetni akarta ezáltal a benne hívőket, hogy gyakran látogassák az Isten házát, és törekedjenek szorgalmasan az életszentségre. Engedte, hogy karjaira vegye az öreg Simeon, hogy magasztalja, és közhírré tegye, milyen kedves neki a megfontolt élet és az érett karakter. Engedte, hogy megkereszteljék, hogy keresztségünk titokteljes cselekedetének ünnepi hangulatát megadja... Miután 40 napig böjtölt, legyőzte a sátánt minden cselvetésével együtt, és angyalok tisztelték meg őt szolgálatukkal. Ezek által akarta nekünk megtanítani, hogy életünk minden pillanatában forduljunk el az időbeli dolgok élvezetétől... akkor leszünk az angyalok oltalmában biztonságba helyezve. Egész nap együtt volt népével és hirdette az Isten országát. Az összeverődött tömeget elkápráztatta csodáival és szavaival. Az éjszakákat gyakran imádságban töltötte el egy hegyen. Ezáltal figyelmeztet minket: a kor viszonyainak megfelelően, embertársaink és azon emberek között, ahol élünk, az élet útját kell mutatnunk minél inkább, erőnk szerint, szavaink és példánk által; minél inkább keresni a lélek magányát, és feljutni az erények hegyére, az égi szemlélődés édessége utáni teljes vágyódással, s minden gondolatunkat szakadatlanul a földi dolgok fölé irányítani. Jézus a hegyen fog megdicsőülni Péter, Jakab és János előtt. Ez a következőt jelenti számunkra: minket is vezetni fog Királyunk, boldoggá tesz az ég hegyére jutva, hogy szemlélhessük dicsőségét, ha mi is Péterhez – ő a felismerő – hasonlóan elismerjük silányságunkat, ha szenvedélyeinket üldözzük – ezt mondja Jakab neve –, ha Isten kegyelmének engedelmesen meghajlunk – erre mutat János neve. Feltámasztotta Lázárt Betániában –, amit az „engedelmesség házának” neveznek. S ezzel azt mutatja, hogy mindenkit fel fog támasztani az örök életre, aki a világ iránti jóakarata buzgóságában hunyt el, és az engedelmesség ölében nyugszik. Amikor Ő testét és vérét a titokteljes vacsorán tanítványainak adta, és lábait alázatosan megmosta, azt akarta nekünk tanítani, hogy kell ünnepelni a legszentebb áldozatot: tiszta cselekvéssel és lángoló szívbeli alázattal. Ő, akinek a szent feltámadás fényével kellett megdicsőülnie, elviselte a gúnyolódó gáfickókat, az irtózatos ostorcsapásokat, a szégyenteljes keresztet, a keserű epét és végül a halált. Ezáltal azt tanította övéinek: aki halála után a dicsőségbe be akar menni, annak nemcsak ezen élet szükségéit, fáradságait és a gonosz általi szorongatottságot kell higgadtan elviselnie, hanem e világ minden ellenszenvét az örök jutalomra való tekintettel szeretni, elnyerni és hálásan magára venni szükséges. Ha törekszel Teremtődnek e veled szembeni gyönyörűséges és felmérhetetlen jótéteményeit alázattal szemlélni, odaadással átölelni, izzó szeretettel utánózni, akkor... örökre sajátoddá válhat még sok minden, ami Üdvözítő kimondhatatlan kegyelme által értéke-

sebb. Istened, aki az emberrélevés titkában testvéreddé vált, maga lesz számodra kimondhatatlan öröm oka, amikor megengedi neked, hogy benne szemléld az emberi természetet, fölemelve minden teremtmény fölé” (Szt. Anzelm szemlélődései, németre fordította B. Barth és A. Hug, München 1926, 24–29).

Ez a szöveg minden misztérium szintéziseként hat, amit Jézus élete misztériumainak harmóniájaként a patrisztika bontakoztatott ki. Ebből kiindulva jelölnek ki számára határozott területet a középkor „romantikus” irodalmában. Szabályos toposz-ként találjuk ezeket pl. Honorius Augustodunensis *Elucidarium*ában (vö. PL 172, 1122A-1128C), Deutz Rupernél (vö. PL 170, 11C-12D), Clairvaux-i Szent Bernátnál (vö. *Sermo* 70,7; *Opera* 11,212), Rievaulx-i Aelredné I(vö. SC 60), vagy Schönau-i Egbertnél (vö. B. Barth/ A. Hug, aaO. 121–158). Ezek a témák élnek tovább a ferences és dominikánus jézusi jámborságban vagy a modern ihletettségben.

Ismételten meg kell állapítani, hogy a ráció előretörésével, és a teológia egy tisztán spekulatív típusának eluralkodásával Krisztus titkainak témája mindjobban eltűnik. E fejlődés végeredménye egy tisztán fogalmi gondolkodásra építő krisztológia, mely súlypontját tekintve azon spekulatív probléma körül forog, mely a hyposztatikus egység „személy” és „természet” fogalmából, ezek ellentétes vonatkozásaiból és egyesülésük következményeiből, Jézus lelki életére stb. vonatkozóan adódik. Az üdvösség- és kinyilatkoztatás-történet eseményei ebben a kontextusban leginkább periférikus szerepet játszanak, ha egyáltalán játszanak. Az ebből fakadó eredmény Jézus Krisztus titkának és személyes valóságának tisztán elvont és metafizikai ábrázolása. Túl kevés lenne e tény konstataálásával megelégedni, hisz az előbbiekképp azon kérdés felvetésére és annak meggondolására ösztönöznek, hogy miért is van ez így? Burkoltan itt a teológia önértelmezéséről van szó. A történelemre vetett pillantás mutatja, hogy az Úr misztériumainak helye a patrisztikus és középkori teológiába nagyon jól beépült, miközben a túlnyomóan racionalista jellegű klasszikus teológiában nem talált magának helyet. Ez azt jelenti, hogy a Jézus életének titkaira vonatkozó kérdésből és értelmezéséből két különböző teológiai típus válik ki, melyeket a kutatás állásának jelenlegi megnyilvánulásai között „racionális-spekulatív” vagy „tudományos” és „monasztikus” vagy „bölcseességi” teológiának neveznek. E megkülönböztetés alapvető gondolatai között nem véletlenül említjük, hogy Jézus misztériumainak *meditatio*ját épp a monasztikus teológia területén gondozták. A teológiának e fajtája kezdettől fogva különleges módon el tudta kötelezni magát az Írás és a tradíció – mindenekelőtt az Atyák – tanúsága mellett. Fáradásuk kiinduló- és végpontját jelentette az élő, a megélt és az életre való

hit. Figyelmük inkább a tapasztalatra irányult, mintsem a hit titkainak értelmezésére és magyarázatára. E teológiai vállalkozás nem nevezhető izolátnak, vagy túlságosan a rációra történő összpontosításnak, mert sokkal inkább egy olyan keretbe van ágyazva, mely a tudás mellett az élet, életbölcesség, élettapasztalat, szeretet, liturgia és imádság, az Isten utáni vágy és a lelkiség területeit is magában foglalja. Alapjában véve a bölcességi teológia kört ír le a szeretet titka körül, ami számára egy valószínűtlen egységet, egész-mivoltot és lezártágot kölcsönöz. Úgy olvas és „meditál” az üdvösségtörténetről, mint Isten szeretetének nekünk szóló kinyilatkoztatásáról, mint olyan „antropológiáról”, mely tartalmazza Isten szeretetének fejlődését és támogatását bennünk és minden egyénben. Clairvaux-i Szent Bernát felülmúlhatatlanul fogalmazta meg a teológia e fajtájának programját, amikor azt mondta: „Isten szeretete felénk minden ismeret forrása, amit tőle nyerhetünk, és belőlünk kiindulva Isten vallásos ismerete szeretet nélkül nem lehetséges... Aki Istent olyan módon akarja megismerni, ami gyógyító, tehát a gyógyulás eszköze és gyümölcse, annak szeretnie kell őt, és meg kell neki engednie, hogy titka bennünk megvalósuljon. Ész és akarat két ajak, melyek csókját a lélek igényli: az ész megragadja, az akarat helyesli” (J. Leclercq, *Wissenschaft und Gottverlangen*, Düsseldorf 1963, 251f.) Talán feldereng a horizonton egy halvány sejtés arról, hogy milyen forradalmi erő rejtőzik Jézus élete misztériumainak áttetsző és jámbor tematikája mögött. Ami ezzel kockán forog, az több, mint egy fejezete a teológiának vagy a krisztológiának. Sokkal inkább arról van szó, hogy a teológia találja meg ismét vagy újként egységét a bölcességi – „meditatív” – alapformájával.

3. A MISZTÉRIUMOK SPIRITUÁLIS ÚTJA

Minél inkább eltávolodott egymástól az értelem és a tapasztalat, annál inkább elvándorolt a Krisztus misztériumaival való foglalkozás a misztika, az aszkézis és a jámborság peremvidékként értett területére. Az áttelepülés és a hangsúlyeltolódások ellenére Jézus misztériumainak *meditatio*ja mint alap és kiindulópont jelenvaló és valahogy iránymutató marad. Az irántuk való spirituális érdeklődés Jézus Krisztus emberségére, emberi létére, emberré levésére összpontosul. A horizontban nem egy elvont és általános emberi természet áll, hanem egy messzemenően egyedi, ami történelmiségének útján kifejlődik és Jézus életének eseményeiben visszatükröződik. Ebben döntőnek mutatkoznak bizonyos „én vagyok” jézusi szavak különösen a fényről (vö. Jn 8,12; 12,46), az útról, az igazságról és az életről (vö. Jn 14,6).

Az összefüggést az „én” és e szóképek tartalma között nagyon komolyan és koncentráltan veszik. Ez azt jelenti, hogy pl. „az út” metafora magas szintű egzisztenciális jelentést birtokol, mely egy pusztán morális és példászerű értelmezést túlszárnyal. Az út és stációi, amint Jézus misztériumaiban kirajzolódnak, üdvösségtörténeti hatást fejtenek ki. Ezeket hagyományosan szívesen hozzák kapcsolatba a hit, a megismerés és az imádság útjának tisztító, megvilágító és egyesítő dimenziójával.

Az Újkortól kezdve a lelkigyakorlatok és a szemlélődés ünnepi programjához sorolták Jézus titkait. Ennek legismertebb példáját Loyolai szent Ignác „Lelkigyakorlati” vázolja. Őelőtte Garcia de Cisneros a „Lelki élet iskolája a szemlélődés útján” című művében már adott egy összefoglalást. Mindkét műben központi szerepet játszik a Jézus életének misztériumaival való foglalkozás. Jellemző az a teológiai beállítás is, amit Garcia ehhez választ: „Tudd jól: Krisztus Jézus Isten és ember, Istennek és az embereknek közvetítője, maga az Út, melyen Isten ismeretéhez és szeretetéhez egyszerre kell felemelkedned, amint azt Ágoston „Vallomásai”-nak VII. könyvében mondja. Mivel itt mi Istent lelki módon megérteni nem vagyunk képesek, Krisztus testet vett magára, hogy mi Krisztus mint testté lett szó által képesek legyünk felnőni a belső megértéshez, és Isten szeretetének szellemi ismeretéhez.” (Schule des geistlichen Lebens auf den Wegen der Beschauung, Freiburg i.Br. 1923,166) Az embernek nem szabad hagynia, hogy a kifejezőmódok zavarják. Az Úr titkai sokkal többet jelentenek, mint pusztán jámbor mérlegeléseknek tárgyát vagy szövetét. Sokkal inkább lényegi alkotórészét képezik egy spirituális programnak, amit szemlélésnek, kontemplációnak, tökéletes szeretetnek, titkos látásnak, szeretetteljes odaadásnak, teljességnek, belső imádságnak stb. neveznek. Ezen út célja olyan lábnyomokat követ, amiket biblikus tömörséggel „Isten misztériuma, aki Krisztus” (Kol 2,2) „felismeréseként”, „elismeréseként” fogalmazzák meg, és amelyek Jézus életének és eseményeinek bensőséges belső-, vagy mélyszemléletét szolgálják. Jézus titkaival kapcsolatban a tartalom mellett a tapasztalat, a felismerés, a látás meghatározott módjáról is szó van, mely megkísérel lehatolni az egyes események alapjához, központjához, mélyéhez. Itt következik a szemlélődő intenzív találkozási és érintkezési az emberré lett Logosszal, hyposztatikus egységének magjával, Fiú-létével, fiúi magatartásával és érzületével. A szemlélődő pillantása nem áll meg Jézus sajátos misztériumánál, hanem szélesedik és elmélyül Isten szeretetében és az istenségben belüli szentháromságos egységben.

Azok az impulzusok, melyek ebből indulnak ki, továbbélnék a misztika „aranykorában”, különösen Spanyolországban és Franciaországban. Ami Jézus élete misztériumainak toposzát illeti, szilárd lelki helyet biztosított számukra Pierre de Bérulle. A „cselekedet” és az „állapot” általa történő megkülönböztetések az Úr titkainak vonatkozásában transzcendált minden előtérben lévő önkorlátozást, s visszavezette azokat az állapotból eredő imádás és az engedelmes szeretet alapjára, Krisztus embersége személyi egységének erejében, az Atya Fiának öröktől fogva kortalan viselkedéseként (vö. P. de Bérulle, *Leben im Mysterium Jesu*, Einsiedeln 1984). Az a kontextus, melyben ezek a magyarázatok Jézus élete misztériumaira rakódnak, nem nevezhető individualista üdvösségszemléletűnek, hamisan misztikusnak vagy pszichológizálóknak. Hátterében az Írás szemlélete, és a megtestesülésnek és Jézus élete és halála általi világnak, és az egész emberiség átistenülésének, üdvösségének és megváltásának patrisztikus szemlélete áll. A Krisztus titkaiban való elmélyülés útján annak fiúsági-szentháromságos alapját az emberben és Jézus emberlétében kapcsolatba hozza a hívő számára a teremtés és az ittlet azon új alapjával, melyet Isten az ő Fiában, mint új Ádám-ban fektetett le. A spirituális út úgy tárul föl számunkra, mint az új teremtés eseménye, mely visszatérés az új kezdet méhébe, a részvétel pedig az asszimiláció és az azonosulás folyamatát jelenti. Az ember a misztériumokkal való találkozásban mintegy új, gyógyító és egészséges gyökéralapba be-, át- és visszahelyeződik. A misztériumok titkaiban a születés vagy újjászületés titka, a teremtés mint újjáteremtés titka villan föl. Nem lehet kizárni, hogy a Jézus élete misztériumaival való foglalkozás a lelkiségtörténelem folyamán és az aszketikus törekvések keretében individualizáló, moralizáló vagy spiritualizáló beszűkülést tapasztalt meg és élt át. A keresztény lelkiségbe történő bevezetésének, betelepítésének eredetéről nem tudunk biztos információkkal szolgálni. A teológia és a lelkiség, a vallásos élet, az Egyház, a hit elmélyülésének és a megújulásnak ismert előjelei között megállt a visszaemlékezés. Az egész megújulást egy belső vagy lelki életi reform gerjesztette és ösztönözte.

A lelki élet történetében Jézus élete misztériumainak témája sohasem merült el teljesen. A lelkiség meghatározott gyakorlataiban és formáiban a továbbélés mellett (vö. keresztút, rózsafűzér stb.) új irodalmi bővítésekről is értesülhetünk, pl. Boldog Columba Marmion „Krisztus az ő misztériumaiban” című könyvében az 1919. évből¹. Ebbe az összefüggésbe tartoznak bizonyos publikációk is, mint Romano Guardini „Az Úr. Elmélkedések Jézus

¹ Magyarul Budapest 1941, fordította Simon Árkád OSB.

Krisztus életéről és személyéről” (1937) vagy Giovanni Papini „Krisztus története” (1921), kísérletek, melyek az Úr életéről és titkairól szóló „meditációk” és „szemlélődések” vég nélküli sorát vonták maguk után, mind a mai napig. Az ember ezekben legalább valami közvetett bizonyítékot találhat annak igazolására, hogy Krisztus misztériumai ill. misztériuma minden kifogás és ellenvetés dacára élnek és képesek lenyűgözni az embert.

4. A MISZTÉRIUM ÉS A MISZTÉRIUMOK A KULTUSZBAN

Isten ill. Krisztus misztériumához, ahogy Pál értette, hozzátartozik, hogy kezdettől fogva kultikusan megülték, ünnepelték. Létezik, egy lényegi értelemben vett „kultikus misztérium”, melynél az történik, hogy a misztérium szükségszerűen és mintegy magától értetődően kiszabadul a kultusz dimenziójából, s mint ilyen folytonosan visszautal annak tartalmára és alapjára. A misztérium ünneplése időkben és jelekben bontakozik ki. Ezek központi tartalmukkal körülveszik az Úr halálának és feltámadásának titkát, melynek emlékezetét ünneplik mind a heti, mind az évi pászkaünnepen. A keresztény kultikus misztérium központi jelentősége a pászkamisztérium elnevezésben csapódik le. Emellett kifejezésre jut további ünnepekben is, melyek eredetileg egymástól függetlenül, önálló ünnepként jöttek létre, és nyugat liturgiájában, a keleti ciklusnak megfelelően, a karácsony ünnepkörében egyesültek. Jézus életének egyes misztériumaihoz kapcsolódó ünnepek történelmi eredete sok, különböző tényezővel függ össze. Bizonyos szent helyeknek és hagyományaiknak figyelembe vétele mellett, emlékezni kell a hittel kapcsolatos egyre növekvő történelmi érdeklődés mikor és hol kérdésére is. Ez felhívja a figyelmet a természeti év és az évszakok sorrendjének, a zsidó és pogány ünnepekkel kapcsolatos ellentétesség és támogatottság, a hit és az Egyház történelmi eseményeinek, a teológiai reflexió, a lelkeség, a krisztológiai viták helyi értékeinek, de mindenekelőtt magának az üdvtörténelemnek döntő, formáló erősségű jelentőségére, mely a Jézus-eseményben csúcsonyul ki. Végül nem zárhatja ki az ember, hogy a létrejött – az Úr halálára és feltámadására irányuló – kultikus misztérium sajátos dinamikája a szűk és szigorú összpontosulás fölé nyomult. Az Evangélium tér és időbeli előretörése, a „helyek” és „idők” „megkeresztelése” egyúttal Krisztus egyes misztériumaihoz történő hozzáférés lehetőségét is megnyitották. A misztérium elterjedése azokra a jelekre és cselekedetekre is vonatkozik, melyek kezdettől fogva az Egyház és a hozzátartozó dolgok szempontjából, önmaga és identitása miatt meghatározóak voltak, mint pl. keresztség, úrvacsora,

lelki adomány, stb. Ha az ember az Úr életéből, az egyes titkok és a pászka-misztérium ünneplésének – csiszolódásban gazdag – fejlődési útvonalát figyelemmel kíséri, akkor ebből adódik az a belátás, hogy a kultusz és a liturgia központjában, az eucharisztia ünneplésében, Jézus Krisztus misztériumai és misztériuma lényegi helyként vagy élő emlékezetként, ill. maradandó jelenlétként mutatkoznak. Ezt az ismeretet – a „misztériumteológiában” az ő legadekvátabb kifejezését – Odo Casel a keleti egyház liturgiájában, annak önrítelésében és legtökéletesebb fejlődésében találta. Az ortodox liturgia, mely az „isteni liturgia” ünneplésében éli csúcát, úgy értelmezhető, mint a feltámadt Úr megjelenése és megjelenítése, mint az ő dicsőségébe való visszatérés elővételezése, mint az önmaga által elkezdett messiási megnyegzős lakoma folytatása a közösségben. A Feltámadottal való találkozásban egyidejűleg történik az egész égi közösség találkozása az Egyházzal a földön. A liturgia ünneplése mintegy lehozza az eget a földre. A misztérium és a misztériumok így többé már nem válnak szét. A liturgia az Egyház lelki-szellemi életének valamennyi teremtő forrását ábrázolja. E felfogás közvetett vagy közvetlen iránymutatás a liturgia központi szerepére. Különösen nyomon követhető ez a képek és a dogmák értelmezésében. Az ikonok, mint kultikus képek annak bemutatásán alapulnak, hogy az ember Isten képmására teremtett, Isten ikonját viseli magán. E képeszme meghatározza a szentháromságtant, a krisztológiát és az Egyház szemléletét. Krisztusnak, az Atya képmásának üdvözítő tevékenysége, hogy az első ember bűn által beszennyeződött istenképiséget helyreállította. Megváltás azáltal történt, hogy a bűnös, Jézus Krisztus képmásában, általa megdicsőült, „beleképződött” lesz. Az ikonok, mint Krisztus misztériumának és misztériumainak megjelenítői, részesülnek ebben az üdvtörténésben és a képmástól az ősképhez történő felemelkedést szolgálják. Ugyanez érvényes a dogmára is. Sajátos nyelve, kifejezése jelenik meg a liturgiában, mely az isteni üdvtörténések, és a kinyilatkoztatott igazságok misztikus ábrázolása. A liturgia, mint az ünneptelt és megvalósított hit, megtestesíti a dogma gyökérialapját. Dogma és dicsőség, dogma és liturgia, megvallás és imádás, teológia és imádság szétválaszthatatlanul összetartoznak. A dogma alapjában véve a liturgia lényegi alkotórésze, az élő imádás. Ez az az alap, amiért az ortodoxia a hit és a misztérium igazságát liturgikus, himnikus vagy imádság-nyelven mondja ki.

Jézus élete misztériumának és misztériumainak kultikus lehorgonyzása teszi a leghatározottabban világossá, miért van üdvkarakterük vagy üdvösségi jelentőségük, miért nevezik őket az üdvösség eseményeinek. Ezek az elnevezések a pusztán történelmi tények és történések síkjára emelik őket. Sajátosságuk nem merül ki abban, hogy történelmi módon történnek, ha-

nem transzcendálják ezt az összefüggést. „Üdvözítő képességet” birtokolnak, amit egyrészt azon körülménynek köszönhetnek, hogy azokat vagy azokból Jézus valamit a Szentlélekben megvalósított vagy végrehajtott, másrészt pedig amit a halálon átmenő s ugyanazon Jézus feltámadása alapján benne, mint a feltámadott művében vagy tetteiben találtak. Ez kölcsönöz nekik időfeletti és szellemi létmódot, ami sohasem engedi őket elmúlni, s térben és időben megjeleníhetővé teszi. Köszönhetően a Lélektől ajándékozott és garantált múlhatatlanságnak és fölénynek, „misztérium-jelenlét” van a kultuszban és a liturgiában, mely kimeríthetetlennek és kifogyhatatlannak bizonyul. Ünneplésük és ismétlésük el nem múló és nem teremtett alapból él, mely őket valóban jelenlévővé, hatékonyá lenni engedi és teszi.

E nagyon töredékesnek tűnő áttekintésnek a végén ott áll a kérdés, hogy hol a helye a teológiában és a hitben Jézus élete misztériumainak? Hagymányosan a peremre utasítja az ember, de a perem képe többértelmű. Utal a kör perifériájára, s akkor helybenhagyhatja az ember, mert a kör közepére utal, mely nem lenne képes a kör nélkül megállni. Jézus Krisztus valósága és igazsága két dolgot tartalmaz: a misztériumot éppúgy, mint a misztériumokat. A teljes vagy az egész Jézus Krisztus kettős tartalmat jelent és igényel: Krisztus hitet és krisztológiát a misztérium egyes számában, de a misztériumokat is többes számban, s nem kapcsolat nélküli egymás mellettiségben, hanem a kör perifériájának és centrumának élő és dialogikus egymásban levésében.

FORDÍTOTA: SOLTÉSZ JÁNOS

ÉLETRAJZI ADATOK:

CHRISTIAN SCHÜTZ, született 1938-ban Mettingben (Bajorország). Filozófiai és teológiai tanulmányok: St. Ottilien, Róma, München, Tübingen, Bochum és Würzburg. *Papszentelés*: 1964; *teológiai doktor*: 1965; *habilitáció* Würzburgban: 1971; 1971–78: a dogmatika professzora a regensburgi egyetemen; 1982-től tiszteletbeli professzor. Bencés és (1982-től) apátja a Schweiklberg/Vilshofen-i apátságának.